

Offentlighedsteologi

En introduktion

Redaktion Jonas Adelin Jørgensen,
Birgitte Stoklund Larsen og Ulrik Nissen

Eksistensen
København 2022

Offentlighedsteologi

En introduktion

Redaktion Jonas Adelin Jørgensen,
Birgitte Stoklund Larsen og Ulrik Nissen

© Forfatterne og Eksistensen 2022

Bogen er sat med Adobe Garamond Pro på Eksistensen
og trykt hos ScandinavianBook

ISBN: 978-87-410-0772-4

Omslag: Eksistensen

Udgivet med støtte fra

Eksistensen
Frederiksberg Allé 10
DK-1820 Frederiksberg C
tlf. 3324 9250
www.eksistensen.dk

Indhold

Offentlighedsteologi – en introduktion <i>Jonas Adelin Jørgensen, Birgitte Stoklund Larsen og Ulrik Nissen</i>	7
Hvad er offentlighedsteologi? <i>Peter Lodberg og Ulrik Nissen</i>	13
Kristendom, kirke og offentlighed i historisk perspektiv <i>Mattias Sommer Bostrup</i>	35
Offentlighedsteologi i dansk tradition: Rødder og ruter <i>Niels Henrik Gregersen og Jonas Adelin Jørgensen</i>	63
Herske eller herske? Om klima, natursyn og menneskets rolle i den store fortælling <i>Mickey Gjerris og Søren Holst</i>	97
Den identitetspolitiske Bermudatrekant: nationalisme, kristendom og offentlighedsteologi <i>Birgitte Stoklund Larsen og Jonas Adelin Jørgensen</i>	115
Kirke og migration <i>Mogens S. Mogensen og Niels Nymann Eriksen</i>	129
Økonomisk ulighed og kirkernes respons: Den teologiske ide om menneskelig værdighed og den økonomiske virkelighed <i>Nik Bredholt</i>	145
Den aktuelle debat om tro og videnskab – set i historisk perspektiv <i>Peter Øhrstrøm</i>	155
Sjælesorg som offentlig teologi: Om nadver-nærvær midt i samfundets tragedier og katastrofer <i>Christine Tind Johannessen</i>	171
Religion, vold og fred <i>Arngeir Langås</i>	185

Et lukket menneske er åbent Om åndsfrihed som en opgave for teologien <i>Ingrid Ank</i>	197
Mennesket er altid mere end Om perfektionskultur, præstationstænkning og menneskesyn <i>Johannes Nissen</i>	211
Om forfatterne	

Offentlighedsteologi – en introduktion

Jonas Adelin Jørgensen, Birgitte Stoklund Larsen og Ulrik Nissen

Vigtige samfundsmæssige valg har ført os til hvor vi er i dag i den danske velfærdsstat, og kristen teologisk tænkning har på forskellige måder spillet en rolle i den lange historiske udvikling fra før reformationstiden til nutiden. Majoriteten af den danske befolkning – 73,2% i 2022 – er stadig medlemmer af folkekirken, som netop har sine rødder i den lutherske teologiske tradition inklusive teologiens offentlige dimension. Fra begyndelsen har luthersk teologi været offentlig, sådan som det kommer til udtryk i den såkaldte toregimentelære, der ser de to regimenter – kongen og kirken – med hver deres Gudgivne funktion i det ene fælles samfund. Anliggendet i den lutherske toregimentelære – spørgsmålet om hvordan teologi kan bidrage til det fælles bedste – eksisterer stadig. Samtidigt er det vel for de fleste af disse medlemmer uklart hvilken forskel teologi gør for de udfordringer og problemer, som alle samfundsborgere oplever og som kræver politisk handling. Vi må dybere ned og have fat i sammenhængen mellem kristendommens relevans, tro og religiøs praksis og kirkens formål i et åbent, pluralistisk og sekulært samfund. Vi må med andre ord se nærmere på offentlighedsteologien: Teologisk engagement i ord og/eller handling i forhold til spørgsmål vedrørende alle samfundsborgere og det fælles bedste.

Det kræver mod og kreativitet at bedrive teologi i et offentligt rum og i den fælles samfundsmæssige virkelighed. Det er lettere at håbe, at 'det går over' eller at acceptere arbejdsdelingen, hvor teologi og kristendom er henvist til privatsfæren, og den samfundsmæssige debat

overladt til økonomer, sociologer og politikere. Men det hører med til luthersk og evangelisk teologi, at evangeliet taler til den enkeltes samvittighed og tro. Evangeliet er en frisættelse af den enkelte til tjeneste for Gud og næsten i verden. Evangeliets sandhed rækker ud over kirkerummet og sakramentsforvaltningen og ind i vores fælles samfund til gavn for vores næste.

Offentlighedsteologi er en navigations- og sproghjælp, ikke et argument for en bestemt politisk eller fordelingsøkonomisk teori. Det betyder dog ikke, at evangeliet ikke også har en kritisk kraft: Evangeliets ideologikritiske kraft overfor totalitære og menneskeforagtende former for politik og økonomi er der nok så meget brug for i disse år med pandemier, økonomiske kriser og – ufatteligt – igen krig i Europa. Socialetiske spørgsmål men også eksistentielle spørgsmål som skyld og tilgivelse, krise og tab, forsoning, og perfektionskultur og lykke er centrale samfundsmæssige spørgsmål, hvor kristen teologi kan have vigtige bidrag til den fælles debat.

Om bogen

Der er ikke tidligere udgivet nogen egentlig dansksproget introduktion til offentlighedsteologi, selvom begrebet introduceredes i 2019 i Mogens Mogensens *Kristendom i en brydningstid: Kirke, mission, økumeni og offentlighedsteologi*. Nyere danske udgivelser i feltet fokuserer på religion i det offentlige rum (*Religion i det offentlige rum*, Aarhus Universitetsforlag 2019) og økonomi og kristendom (*Økonomi og kristendom...hvad Guds er*, Eksistensen 2019). Tænk tanken Eksistensen (2018) og tænk tanken Resam – Religion og Samfund (2018) er blandt initiativer, som viser at der de senere år er en fornyet interesse for at sætte fokus på sammenhængen mellem kristendom, samfund og politik. Også i medierne er der større fokus på krydsfeltet, hvor både Kristeligt Dagblad, herunder kirke.dk, og andre medier i højere grad dækker feltet. Endelig har Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter og Det Mellemkirkelige Råd med en fælles arbejdsgruppe sat fokus på begrebet offentlighedsteologi. Hæftet *Politik kommer ikke af ingenting* (2019) er et resultat af gruppens arbejde, ligesom denne bogs grundigere behandling af emnet er det.

Antologien er en bred introduktion på akademisk niveau til offentlighedsteologi i dansk sammenhæng. Målgruppen for antologien er studerende, engagerede lægfolk, præster, meningsdannere og undervisere. Vi har ønsket en bog, som udfordrer til teologisk tænkning om de fælles samfundsmæssige udfordringer. Bogen giver begrebet offentlighedsteologi substans, både historisk og aktuelt. Bogen er ikke et argument for en bestemt økonomisk teori eller fordelingspolitisk vision, men udtryk for et ønske om at danske teologer og den danske teologiske debat har øje for kristendommens samfundsmæssige rolle og bidrag.

I bogen udfolder en række forskere, teologer og praktikere betydningen af offentlighedsteologi som begreb og praksis. Som begreb er ordet sammensat af ‘offentlighed’ og ‘teologi’: Det ‘offentlige’ er det, som angår alle, og ‘teologi’ er den videnskabelige beskæftigelse med kristendommens historie og betydning. ‘Offentlighedsteologi’ er i den forstand ‘teologisk engagement i ord og/eller handling i forhold til spørgsmål vedrørende alle samfundsborgere’, sådan som Peter Lodberg og Ulrik Nissen definerer det i kapitlet “Hvad er offentlighedsteologi?”. Selv om begrebet offentlighedsteologi er relativt nyt i en dansk sammenhæng, så er sagen historisk velkendt fra kristendommens lange og mangfoldige historie sådan som Matthias Sommer Bostrups historiske kapitel “Kristendom, kirke og offentlighed i historisk perspektiv” viser det. Også i vores egen danske tradition har teologiske forståelser siden reformationstiden været med til at forme vores samfund, hvilket Jonas Adelin Jørgensen og Niels Henrik Gregersen beskriver i kapitlet “Offentlighedsteologi i den danske tradition”.

Efter de tre indledende kapitler konkretiserer en række forskellige bidrag den offentlighedsteologiske opgave. I kapitlet “Herske eller herske?” undersøger Mickey Gjerris og Søren Holst hvordan klima, natursyn og menneskesyn hænger sammen i kristendommen. Birgitte Stoklund Larsen og Jonas Adelin Jørgensen skriver i kapitlet “Den identitetspolitiske Bermudatrekant” om den rolle teologi har i nutidige identitetskonstruktioner og hvordan den selvsamme teologi kritiserer nogle identitetspolitiske udviklinger. Niels Nymann Eriksen og Mogens Mogensen beskriver i “Kirke og migration” krydsfeltet mellem teologi, kirker og migrationspolitik har set ud i Danmark. I kapitlet “Økonomisk ulighed og kirkernes respons” viser Nik Bredholt

hvordan især den katolske kirke har arbejdet med ideen om menneskelig værdighed som målestok for den økonomiske virkelighed. Peter Øhrstrøm opridser i kapitlet “Den aktuelle debat om tro og videnskab” hvor diskussionen står i dag og hvor skillelinjerne mellem tro og videnskab stadig gør sig gældende. I kapitlet “Sjælesorg som offentlig teologi: Om nadver-nærvær midt i samfundets tragedier og katastrofer” gør Christine Tind Johannesen rede for hvordan sjælesorg kan række ud af kirkerummet og ind i det fælles. Arngeir Langås beskriver i kapitlet “Religion, vold og fred” hvordan religiøse ledere kan bidrage til fredsskabelse i skrøbelige kontekster. I “Et lukket menneske er åbent” undersøger Ingrid Ank i et åndsfrihedsperspektiv tre områder, som er indbyrdes forbundne og hvor teologi gør en forskel: Privathed i *big data*, målstyringsdidaktik og demokratisme. Endelig fokuserer Johannes Nissen i sit bidrag “Mennesket er altid mere end” på hvordan det menneskesyn, som fremmer perfektionskultur og præstationsstærkning begrænser snarere end frisætter.

Om anliggendet

Som denne række af bidrag illustrerer, så er ‘teologi’ ikke et særliggende i offentlighedsteologien, som alene vedrører kirkerne, men det omhandler forhold og spørgsmål, som angår alle borgere og det fælles bedste. Det kristne evangelium er troen på en Gud, der giver liv, ledsager, står bi, giver mening til og bærer en tilværelse, som er fuld af destruktion. Det kristne evangelium har derfor også en offentlighedsdimension, som rækker ud over kirkerne selv både negativt og positivt: ødelæggelse af naturen, underminering af retfærdighed og barmhjertighed, grådighedens blokering af andres muligheder, politiske ideologiers oprustning af had og nedkuling af andre er også teologiske problemer. Omvendt så er bidraget til at skabe gode lokale fællesskaber, bekæmpe ensomhed, og sikre alles deltagelse også et teologisk anliggende. Offentlighedsteologi tager derfor skikkelse i konkrete sammenhænge, når teologi bringer noget nyt frem i den fælles debat om perfektionskultur, om identitet, klima, i kriser, i synet på den fremmede, eller i vores forståelse af økonomien.

Selvom folkekirken formelt set indtager en institutionel særstilling i vores samfund, er det danske samfund netop karakteriseret ved, at forskellige livsanskuelser og livsformer lever ligeberettigede ved siden af hinanden. Grundlovens sikring af den enkeltes religionsfrihed og de fælles borgerlige rettigheder er grundlaget for dette. Ud over de demokratiske frihedsrettigheder er statens og retsordenens sekulære karakter et afgørende kendetegn på moderne liberale samfund: På det fælles 'torv' har alle anskuelser plads i debatten og samtalen, og det fælles torv er et sekulært, men ikke værdineutralt rum. Det medfører frihed for såvel kirkerne som den enkelte kristne, men det medfører også en risiko for at kristendommens perspektiver på verden og mennesker bliver fraværende i den offentlige samtale og for at tro og religion henvises til en privat og marginaliseret position.

I et åbent og pluralistisk samfund har kirker og teologer ikke noget privilegeret og autoritativt sted at tale fra. Værdien af de offentlighedsteologiske bidrag må derfor være uafhængigt af, om dialogpartnerne accepterer betingelserne for teologien. Omvendt er det en forudsætning, at offentlighedsteologien tager selve betingelsen for et pluralistisk samfund seriøst: den enkeltes frihed til at vælge selv. Offentlighedsteologi kan derfor kun ske dialogisk. For at en eksistentiel og teologisk tænkning kan bidrage til belysningen og diskussionen af store og vigtige samfundsmæssige udfordringer, må teologer også arbejde tværdisciplinært og sætte sig ind i perfektionskultur, identitet, klima, udlændingepolitik og økonomi.

I et åbent, pluralistisk og demokratisk samfund har ingen patent på 'det rigtige' og 'det sande'. Hverken kirker, trossamfund, klasser, partier, enkeltpersoner eller staten kan gøre sig til herre over rigtigt og sandt. Alle er derfor tvunget til at mødes og tales ved om sagen, som den danske offentlighedsteolog Hal Koch har udtrykt det. Diskussionen er altid på vej og friheden for alle er forudsætningen; det er essensen af den fælles demokratiske samtale og forudsætningen for offentlighedsteologien. Uden denne fortsatte samfundsmæssige samtale ville vi aldrig kunne arbejde frem mod det fælles bedste, men kun konstatere hvem der er stærkest.